

Oppdrag utland

Hvordan opplever norske utenlandsfarere i FN-opdrag verden? Hva driver dem? Det er tema for ”I krig for fred”, tolv fortellinger samlet mellom to permer av forfatter Haakon Bull-Hansen, som takker sin egen far for et av bidragene.

Fortellingene går stort sett over en mal: Den første siden antyder noe om et dramatisk høydepunkt under FN-opdraget; så trekker (den usynlige) intervjueren linjene tilbake til de enkeltes oppvekst og motivasjon, og så kommer fortellingen om oppdraget, i noen tilfeller om flere reiser, i en mer kronologisk form.

Prosjektet er dristig, og favner vitnesbyrd fra veteranen Bjørn Egge (født 1918) som døde i fjor og som beretter om sitt Kongo-opphold og Dag Hammarskjølds død i 1961, til unge Espen Mayer Iversen (født 1983) som var førstereisgutt til Meymaneh i Afghanistan. Fire av de tolv er kvinner.

Maktesløsheten: Bidragene er varierte, og ikke alle like spennende. I noen intervjuer kunne forfatteren med hell ha redigert bort likegyldige observasjoner for å fokusere, gi mer kontekst til fortellingen og be intervjuobjektet reflektere. Likevel ble denne leseren gradvis mer fengslet. En årsak er at boken til tider balanserer godt mellom det journalistiske og noe annet: et forsøk på å fortelle det som ikke ville fått plass i en vanlig medieramme. FN-opdragene er ikke bare ”skarpe”, de kan være kjedelige. Og avmakten over ikke å kunne hjelpe, fordi instruksene for eksempel ikke tillater soldatene å ta med truede mennesker i sine kjøretøy, kommer sterkt til uttrykk i for eksempel Aina Holdahls beretning fra Sarajevo: ”Tjenesten ble meningsløs, og alt vi hadde ansvar for, var å overleve selv. [...] Du kan tåle mye når du ser at det hjelper noen, for det gir deg en god følelse, men når vi ikke kan gjøre noe som helst, begynner vi å spørre oss selv hva hensikten er”. Også Arild Enoksen, med erfaring fra Libanon og Somalia, reiser spørsmål om meningen med oppdragene. Av de mer kuriøse innslagene kan nevnes at Somalia-farene fikk med seg en boks med skismurning i oppakningen.

Refleksjon. Samlingen er best når den får de intervjuede til å reflektere over jobben sin med kunnskaper om samfunnet de arbeider i. Kunnskapsnivået varierer. Beretningene fra Kongo er spennende og levende, men vi får bedre grep om den politisk-militære konteksten i Libanon gjennom veteranene derfra. Kanskje fordi frontene er bedre dekket også i media, og tydeligere. Den gamle sannheten at en som reiser til Libanon kommer hjem som Israel-kritiker, blir bekreftet. I tillegg kommer opplysninger som er systematisk underkommunisert i mediedekningen (og som heller ikke ofres stor oppmerksomhet her): FN-soldater fra de ulike medlemslandene lever side om side under svært forskjellige kår. Soldater fra fattige land blir i enkelte tilfeller hjelpetrengende, som når en av de norske utsendte kjøper ny skjorte til en senegalesisk kollega som er skutt i overkroppen og har fått klippet den gamle av seg.

Kritiske. Noen bidragsytere er også kritiske til forsvaret hjemme, både ad-hoc-forberedelser og manglende oppfølging ved hjemkomsten. Flere nevner også kritikk av amerikanske soldater, som de mener har en annen og mye mindre smidig framgangsmåte i ”kontakt” med lokalbefolkningen. Fredrik Bull-Hansen forteller om en amerikansk oberstløytnant med erfaringer fra Vietnam, som de ”måtte bruke atskillig tid sammen med” for at han ”skulle fungere i en fredsbevarende rolle”. Heidi Johnsen Brudal forteller at om ”noen i Kosovo hadde en helt vanlig krangel i gata, kom amerikanerne stormende i flokk med våpnene klare, og dermed akselererte de enhver situasjon. Kontrasten var stor til de norske soldatene, der to mann kom ruslende og spurte hva som var problemet”. Disse erfaringene peker framover mot den krigen norske soldater nå er mest engasjerte i; der USAs plan ser ut til å være å overføre flere tusen amerikanske soldater fra Irak til Afghanistan og oppheve skillet mellom ISAF/NATO og Enduring Freedom.

Unøyaktigheter. De enkelte intervjuene kunne vært sterkere språklig redigert, og har dessuten korrekturfeil og faktiske feil som burde vært luket ut. Bjørn Egge forteller om et stipend han fikk til Harvard i 1971 for å studere konflikthåndtering. Ifølge boken sier Egge at Jonas Gahr Støre også gikk der på den tiden. Som 11-åring? Og når Espen Mayer Iversen snakker om ”Yumbers Youth”, låter det som en noe søkt angelsaksisk variant av ungdomsforbundet til den beryktede krigsherren Abdul Rashid Dostums parti **Junbish**-e Milli-ye Islami, som har stort fotfeste i området der den norske kontingenten er plassert.

Avstanden. Beretningene er tross dette absolutt interessant lesning, både som vitnesbyrd og som symptomer. De gir ingen entydig solskinnshistorie om FN eller den norske innsatsen, selv om det norske ”godhetsregimet” og framheving av norsk innsats er hjertelig til stede. Det er imidlertid også av betydning å studere hva som *ikke* eller i liten grad finnes i samlingen: nemlig beretninger om møter med navngitte mennesker, individer, blant den lokalbefolkningen soldatene er satt til å beskytte. Forklaringen er langt på vei de restriktive ordningene FN-soldater må arbeide under, med instruksjoner som forbyr dem å ferdes ute uten strenge sikkerhetstiltak – og regler om ikke å spise ”lokal mat”. Alle som har reist en del, vet at veien til et normalt og symmetrisk møte med den ”fremmede andre” veldig ofte går gjennom å dele et måltid mat; og at ensidig avvisning kan virke sårende og fremmedgjørende. Et (kanskje ufrivillig) uttrykk for denne fremmedgjøringen kommer fram i den siste beretningen fra Afghanistan, der Espen Mayer Iversen forteller fra sine psyobsoppdrag (for å vinne hjerter og sjeler) til skoler i Meymaneh-distriktet: ”Inne på skolen bar jeg radio, pistol og skuddsikker vest, som var å regne som uformelt der nede”.

Haakon Bull-Hansen: I krig for fred. 12 personlige fortellinger fra Koreakrigen til Afghanistan.
Kagge forlag
292 sider

Anmeldt av Elisabeth Eide